

Bela IV. i kalničko plemstvo

OZREN BLAGEC

Gradski muzej Križevci

Tome Sermagea 2

HR-48260 Križevci

ozren.blagec@kc.t-com.hr

Stručni članak

Professional paper

Primljeno/Received: 03. 12. 2010.

Prihvaćeno/Accepted: 22. 12. 2010.

U prvome dijelu članka autor analizira legendu o kalničkim šljivarima i pokušava stvarne povijesne događaje odvojiti od legende kraćom raščlambom prvih izvora i nastanka utvrda Veliki i Mali Kalnik te utvrđivanjem stvarne kronologije događaja vezanih uz tatarsku provalu nakon bitke na rijeci Šaju 1241. godine i bijega Bele IV. prema Dalmaciji. U drugome dijelu članka utvrđuju se mogući razlozi i vrijeme darivanja plemstva potkalničkim plemićima od Bele IV. te donose kraći životopisi najpoznatijih osoba koje potječu iz obitelji kalničkoga sitnoga plemstva poput prabilježnika Stjepana Ožegovića, biskupa Mirka Ožegovića, poznatog ilirca Metela baruna Ožegovića, zatim podbana Ivana pl. Zidarića, zagrebačkoga gradonačelnika Matije Mrazovića i drugih.

Ključne riječi: Bela IV., šljivari, Veliki Kalnik, Mali Kalnik, Tatari, legenda, Ožegovići, Matija Mrazović, Ivan Zidarić, povijest plemstva

U potkalničkome kraju raširena je legenda o boravku kralja Bele IV. na Kalniku, gdje se skrivao bježeći od Tatara u vrijeme njihove provala u Hrvatsku 1242. godine. Bela se, prema legendi, sakrio u utvrdu Veliki Kalnik, koju su opsjeli Tatari želeći natjerati njezine branitelje da im predaju kralja. Međutim su kalnički seljaci noću potajno dovlčili grane sa šljivama koje su braniteljima utvrde poslužile kao hrana. Nakon što su Tatari napokon odustali od opsade, a Bela bio spašen, odlučio se seljacima zahvaliti tako što im je darovao plemstvo, a oni se od tada nazivaju šljivarima.¹

Poviješću sitnih kalničkih plemića dosada se najviše bavila Lelja Dobronić u svojoj monografiji *Kalnički plemenitaši*,² u kojoj donosi potvrđnicu plemstva kalničkim šljivarim cara Ferdinanda III. iz godine 1646. Dokument je posebno važan jer su u njemu sadržane čak 24 starije povelje koje

su kalnički plemenitaši dobivali od sredine 14. do početka 17. stoljeća, što nam znatno olakšava utvrđivanje koje su sve obitelji pripadale kalničkomu plemstvu i u kojim su selima živjele. Osim nje prikaz o jednoselišnim plemićima potkalničkoga kraja donosi i Josip Buturac.³

1. BELA IV., KALNIK I TATARI

Za početak pokušat ćemo analizirati kada su mogle biti izgrađene utvrde na Kalniku, utvrditi vrijeme kada je Bela IV. boravio na Kalniku i ukratko opisati tatarsku provalu na potkalničko područje te na osnovi iznesenih povijesnih činjenica odrediti stvarnu kronologiju događanja i utvrditi koji je dio legende o šljivarima istinit, a što je zaista samo legenda.

1.1. Kalničke utvrde

Na južnim obroncima Kalnika nalazi se nekoliko utvrda podignutih u razvijenom i kasnome srednjemu vijeku. To su utvrde, gledano od istoka

1 Legenda je poznata gotovo svakomu stanovniku potkalničkoga kraja, pa i šire. U književnosti je legendu obradio August Šenoa u poemi *Šljivari*, a spominje ju i Antun Nemčić u *Putositnicama*. U recentnoj literaturi može se naći u knjizi HITREC, Hrvoje, *Hrvatske legende*, Školska knjiga, Zagreb, 2007., str. 47. – 51.

2 DOBRONIĆ, Lelja, *Kalnički plemenitaši*, Matica hrvatska, Križevci, 1998. Lelja Dobronić i sama potječe od obitelji kalničkog plemstva.

3 BUTURAC, Josip, *Povijest Gornje Rijeke i okolice*, Rkt. župa Gornja Rijeka, Gornja Rijeka, 1979., str. 16. – 20.

prema zapadu, Veliki Kalnik, Mali Kalnik i Čanjevo. Za legendu o kalničkim šljivarima bitne su utvrde Veliki i Mali Kalnik jer se uz njih veže priča o Beli IV., a većina se sela iz kojih potječe sitno kalničko plemstvo, nalazi ispod njihovih zidina.

Toponim Kalnik prvi put susrećemo u ispravi pečuskoga biskupa Kalana iz godine 1193. kao *Kemenic*,⁴ i u tome je slučaju riječ o posjedu. Na početku 13. stoljeća, godine 1217. ponovno susrećemo posjed Kalnik (*terre Kemluk*),⁵ a četiri godine poslije kralj Andrija II. daruje zemlju Kamešnicu pod Kalnikom (*sub Kemluk*),⁶ a taj put toponim Kalnik vjerojatno označuje planinu. Utvrdu Kalnik (*castrum nostrum Kemluk*) u izvorima prvi put susrećemo u darovnici Bele IV. braći Detriku i Filipu Bebeku godine 1243.,⁷ dakle nakon tatarske provale. Ovdje se ne navodi da li se radi o Malome ili Velikome Kalniku, no opće je prihvaćeno da je riječ u utvrdi Veliki Kalnik.⁸

U sljedećih četrdesetak godina izvori često spominju utvrdu Kalnik, a od 1253. spominje se prvi put i župan kraljevske županije Kalnik – Fulkumar.⁹ Osobito nam je važna darovnica kralja Ladislava iz godine 1283.¹⁰ kojom on potvrđuje nasljednicima bana Rolanda, koji je Veliki Kalnik dobio godine 1270., u kojoj se spominje utvrda Veliki Kalnik (*castrum hungarice Nagykemluk vocatum*). Tu se prvi put decidirano spominje utvrda Veliki Kalnik kako bi se razlikovala od Maloga Kalnika. Možemo biti sigurni da su već tada na Kalniku postojale dvije utvrde, iako se utvrda Mali Kalnik (*minori Kemluk*) prvi put spominje tek godine 1334. u popisu župa Zagrebačke biskupije arhiđakona Ivana Goričkoga,¹¹ dok se posjed

Mali Kalnik nakon godine 1240. javlja ponovno 1248. te još često do sredine 14. stoljeća.¹²

Spominjanje utvrda u izvorima dokaz je postojanja utvrde u određeno vrijeme, no pitanje njezina nastanka ipak ostaje otvoreno. Sklon sam mišljenju da su obje utvrde postojale prije provale Tatara, to jest da su izgrađene u prvoj polovini 14. stoljeća, jasno ne u dimenzijama u kojima su poznate danas, što se napose odnosi na utvrdu Veliki Kalnik,¹³ a što se prema nekim arhitektonskim osobinama obaju burgova može zaključiti.

1.2. Bela IV. i Tatari

Pozabavimo se sada provalom Tatara u Hrvatsku u prvoj polovini godine 1242. Opisat ćemo ukratko kretanje Bele IV. i tatarsku potjeru za njim nakon bitke na rijeci Šaju, prvenstveno se zadržavajući na činjenicama koje su važne za temu, to jest mogući Belin boravak na nekoj od kalničkih utvrda i vrijeme tatarske opsade Kalnika.¹⁴

Nakon katastrofalna poraza koji je ugarska vojska doživjela na rijeci Šaju 11. travnja 1241., u kojoj su među ostalima ubijeni kaločki nadbiskup Ugrin, ostrogonski nadbiskup Matija, đurski biskup Grgur i meštar Templarskoga reda, a sam kraljev brat, herceg Koloman, teško ranjen, Bela se nakratko sklanja u Austriju kod vojvode Fridrika

4 Diplomatički zbornik Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije (uredio Tadija Smečiklas i drugi) (u nastavku CD) II. (Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1904), str. 265.

5 CD III., str. 154.

6 CD III., str. 199. – 201.

7 CD IV., str. 191.

8 Kako postoji mnoštvo isprava nastalih u vrijeme Bele IV., a vezano uz njegove navodne brojne darovnice nakon tatarske provale, bilo je sumnja i o autentičnosti darovnice braći Bebek, no je novija historiografija ipak prihvatila darovnicu kao autentičnu, a Veliki Kalnik jedinu utvrdu koju Tatari zasigurno nisu uspjeli osvojiti. Vidi o tome SOLDI, Josip Ante, *Provala Tatara u Hrvatsku, Historijski zbornik XXI/XXII*, Zagreb 1968./69., str. 384.

9 CD IV., str. 543.

10 CD VI., str. 439.

11 BUTURAC, Josip, *Popis župa Zagrebačke biskupije 1334. i 1501. godine, Starine JAZU* br. 59, Zagreb, 1985., str. 88.

12 O Malome Kalniku i spominjanju posjeda i utvrde u izvorima sažeto u BUTURAC, Josip, *Povijest Gornje Rijeke i okolice*, Rkt. župa Gornja Rijeka, Gornja Rijeka, 1979., str. 21. – 23.

13 Od recentnih radova koji se bave povijesno-umjetničkom analizom ostataka utvrda i njihovom gradnjom u etapama kroz stoljeća izdvajam radove HORVAT, Zorislav, *Neki novi pogledi na burg Mali Kalnik*, *Cris*, br. VI/1, Križevci, 2004., str. 19. – 26., i REGAN, Krešimir, *Plemićki grad Veliki Kalnik, Kaj 37/3*, Zagreb, 2003., str. 83. – 104., koji pružaju dobar uvid u razvoj i trenutačno stanje tih dvaju utvrđenih burgova. Valja svakako spomenuti i prvu raspravu o Velikome Kalniku koju je Ivan Kukuljević Sakcinski objavio još godine 1859. u časopisu *Leptir*.

14 Prvi je o provali Tatara pisao još davne godine 1863. Ivan Kukuljević Sakcinski, a u novije vrijeme Ante Josip Soldo. Ipak se većina autora bavi Belinim boravkom u Dalmaciji te događajima kod Trogira, dok se o zbivanjima u Slavoniji, dakle na Kalniku, zna vrlo malo. Čak i prvorazredni izvori o tome, poput Tome Arhiđakona, ne govore gotovo ništa. Ipak nekoliko izvora iz toga vremena daje nam mogućnost rekonstrukcije događaja: KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, Ivan, *Borba Hrvatah s Mongoli i Tatari*, Zagreb, 1863., zatim SOLDI, Josip Ante, *Provala Tatara u Hrvatsku, Historijski zbornik XXI/XXII*, Zagreb 1968./69., str. 384., str. 371. – 388., KLAJČIĆ, Nada, *Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku*, Školska knjiga, Zagreb, 1976., str. 316. – 329., i, naravski, TOMA ARHIĐAKON, *Povijest salonitanskih i splitskih prvosvećenika – Thomae Archidiaconi Historia Salonitanorum atque Spalatinorum pontificum*, Književni krug, Split 2003., str. 217. – 255., glave XXVI. – XXIX.

II. Babenberga. Nakon prvotne dobrodošlice Fridrik prisiljava Belu da mu odstupi tri pogranične ugarske županije koje Fridrik nije uspio osvojiti u nedavnu sukobu s Belom. Vidjevši da u Austriji nije dobrodošao, Bela bježi prema Hrvatskoj i stiže u Zagreb u sredini svibnja 1241. Iz Zagreba 18. svibnja piše papi i moli za pomoć u borbi protiv Tatara, ali na svoju žalost pomoć nije dobio.

Bela se u Zagrebu zadržao desetak mjeseci, sve do veljače ili najkasnije početka ožujka 1242., kada nastavlja put prema Dalmaciji, gdje će doći do konačna obračuna s tatarskom vojskom podno zidina Trogira.

Tatari pak nakon bitke na Šaju, koji se nalazi na lijevoj obali Dunava u istočnoj Mađarskoj, i pljačke Pešte ostaju na prostranim ravninama pogodnima za svoj način života i ratovanja sve do pred kraj godine 1241., i tek na Božić prelaze zamrznuti Dunav i nastavljaju pohod preko zapadnoga dijela Mađarske i Slavonije. U hrvatske su zemlje provalili dakle u siječnju 1242. harajući na prostoru između Save i Drave. Među ostalim opustošili su i Zagreb i Čazmu, a njihovim je osvajanjima, čini se, jedino uspio odoljeti Kalnik, ali ne znamo da li Veliki ili Mali. Kako su Tatari već u ožujku u Dalmaciji, jedino moguće doba opsade kalničke utvrde bilo je kraj siječnja ili početak veljače 1242. S obzirom na to dio legende o hranjenju Bele IV. šljivama možemo odbaciti kao neistinit.

Ostaje pitanje kada je Bela IV. boravio na Kalniku. Jedna je mogućnost da se, putujući iz Austrije u Zagreb, kraće vrijeme zadržao na kojoj od kalničkih utvrda. Druga je mogućnost da je tijekom boravka u Zagrebu posjetio kalničke utvrde da provjeri njihovu sigurnost i da eventualno poradi na njihovu dodatnom utvrđivanju, jer je zasigurno bio svjestan važnosti tvrdih gradova u obrani od tatarske provale.

1.3. Bela IV. i kalničko plemstvo

Nedvojbeno je da je Bela IV. stanovnicima potkalničkih sela dodijelio plemićke povlastice nakon tatarske provale. Bojničić kod svih obrađenih obitelji kalničkoga plemstva kao godinu davanja povlastica navodi 1250., iako za to nema nikakvih

pisanih dokaza niti se kakva plemićka diploma igdje spominje.¹⁵ No ako je razlog dodjeljivanja plemstva pomoć Kalničana Beli za vrijeme tatarske provale, zašto je Bela s podjeljivanjem plemstva čekao čitavo desetljeće, dok je brojnim drugim gradovima, velikašima i sitnom plemstvu povlastice podijelio ubrzo nakon što su se Tatari povukli iz Hrvatske?

Pozabavimo se prvo nepostojanjem ikakva pisanog izvora o donaciji plemstva. Naime u Belino vrijeme nije neuobičajeno da se plemstvo dodjeljuje usmenim putem, to je više pravilo nego iznimka. Brojne druge plemićke općine sjeverozapadne Hrvatske, primjerice turopoljsko plemstvo, plemićke općine koje se nalaze u okolici Jastrebarskoga ili Svetog Ivana Zeline, pa i plemićka općina Sveta Jelena Koruška, koja se nalazi nedaleko od kalničkih plemića, nekoliko kilometara sjeverno od Križevaca, također nisu sačuvale nikakve darovnice od Bele IV.

Ako je istina da je plemstvo podijeljeno tek godine 1250., vjerojatno usmenim putem, očigledno se tu ne radi o Belinoj zahvali za pomoć prilikom tatarske provale, već o nečemu drugome. Naime kalnički plemići, čija se plemenita sela inače nalaze uglavnom ispod Maloga Kalnika,¹⁶ bili su jobagioni velikokalničke utvrde (*jobbagyones castri Nagy Kemlek*),¹⁷ kako se to navodi već u najstarijoj poznatoj ispravi o plemstvu, onoj bana Stjepana iz godine 1352., koju onda potvrđuje i Ferdinand III. godine 1646. Postavlja se pitanje zašto jobagioni Velikoga Kalnika zapravo žive ispod utvrde Mali Kalnik.

Odgovor na pitanje da li je Bela IV. ikada boravio na Velikome Kalniku, teško da možemo dati s potpunom sigurnosti u njegovu točnost. Naime već smo prije naveli kako je moguće da je Bela na Kalniku mogao boraviti tijekom godine 1241. u vrijeme bijega iz Austrije u Zagreb ili za boravka u Zagrebu.¹⁸ Ako je to točno, zašto mu nisu pomagali stanovnici sela podno Velikoga, nego podno Maloga Kalnika, koje je na kraju

15 BOJNIČIĆ, Ivan, *Der Adel von Kroatien und Slavonien*, Nürnberg, 1889., (pretisak), Golden marketing, Zagreb 1995.

16 Kartu vidi kod DOBRONIĆ, *Kalnički plemenitaši*, str. 51.

17 DOBRONIĆ, *Kalnički plemenitaši*, str. 17. i 87.

18 Odatle i onaj dio legende koji govori o tome da se Bela skrivao na Kalniku bježeći od Tatara.

nagradio plemstvom? Također je moguće da je Bela na Velikome Kalniku boravio poslije, jer je velikokalnička utvrda jedna od važnijih utvrda u Hrvatskoj sredinom 13. stoljeća, a nalazi se nedaleko od poznate Vojničke ili Kolomanove ceste koja je iz Ugarske preko Križevaca i Zagreba vodila u Dalmaciju, i po kojoj je Bela zasigurno nekoliko puta prošao.

Ostaje nam samo da objasnimo odakle epizoda o hranjenju Bele šljivama u vrijeme tatarske opsade Kalnika, kada znamo da u vrijeme kada su Tatari bili na kalničkome području, dakle u zimi, šljive zasigurno ne uspijevaju. Također tatarski način ratovanja nije uključivao dugotrajne opsade utvrđenih gradova, kao što je to bio običaj u europskome srednjovjekovnome ratovanju, već kratke i brze provale, a u takvu se slučaju zasigurno nije moglo dogoditi da bi branitelji utvrde koje su Tatari opsjedali, mogli ostati bez hrane.¹⁹ Legenda o hranjenju šljivama zapravo je posljedica naziva *šljivari* koji su krupni plemići nadjenuli pripadnicima sitnoga plemstva rugajući im se zbog veličine njihova posjeda.²⁰ Taj su naziv poslije preuzeli i građani (burgeri/purgeri), ali i ostali seljaci kmetovi. Stoga su kalnički plemenitaši u legendu ubacili dio o hranjenju Bele šljivama kako bi objasnili svoj naziv.

Pokušajmo na kraju rezimirati dosadašnja izlaganja i donijeti mogući zaključak o Belinu boravku na Kalniku i razloge dodjeljivanja plemstva potkalničkim seljacima, uz napomenu da je ovo tek jedna od mogućih teorija.

Bela je tijekom druge polovine godine 1241. boravio na Kalniku, ali Malome, a ne Velikome. To i jest vrijeme tatarskih provala, kako je i zabilježeno u legendi. Tamo je došao u doticaj sa seljacima sela ispod utvrde Mali Kalnik koji su mu u nečemu pomogli. Nakon završetka provale i

smirivanja stanja u državi Bela ponovno dolazi na Kalnik i usmenim putem podjeljuje plemstvo istim onim seljacima koji su mu pomogli u vrijeme Tatara, no učinio ih je jobagionima Velikoga, a ne Maloga Kalnika, zbog važnosti velikokalničke utvrde! Kako nemamo pisanih potvrda o plemićkoj darovnici, možemo samo nagađati o tome kada se doniranje plemstva dogodilo, a godinu 1250., koju navodi Bojničić, shvatiti samo okvirno!

2. KALNIČKE PLEMIČKE OBITELJI

U Ferdinandovoj darovnici možemo naći tri veća popisa kalničkih plemića, iz 1526., 1613. i 1646. godine, koji su zapravo osnovica za daljnje istraživanje koje su to potkalničke obitelji imale plemićki status. U popisima plemenitih obitelji spominje se pedesetak prezimena, a kod mnogih se navodi i mjesto gdje žive, što nam može olakšati potragu za kalničkim plemenitašima i u popisu plemstva Križevačke županije iz 1832. godine. Također Ivan Bojničić u djelu *Der Adel von Kroatien und Slavonien* donosi kraće ili duže bilješke o desetak kalničkih plemićkih obitelji i njihove grbove.²¹

Kako su zbog društvenoga položaja i područja koje su naseljavali, mnogi potkalnički plemići imali mogućnost sudjelovati u administraciji Križevačke i Varaždinske županije, što su mnogi i činili, detaljno istraživanje tko je od tih plemića i kada obavljao pojedinu službu, bilo podžupana, bilježnika ili notara u kojoj od županija, iziskuje veoma mnogo vremena i rada na izvornoj građi i nadilazi opseg ovoga članka pa ću se za ovu priliku ograničiti na one pojedince i obitelji koje su do sada već poznate u historiografiji te donijeti njihove kraće biografije.

2.1. Ožegovići

Svakako je najvažnija obitelj kalničkoga plemstva bila Ožegović od Barlabaševca.²² Među prvim važnijim članovima obitelji navode se vojvoda

¹⁹ To se može vidjeti i na primjeru tatarske opsade Trogira, gdje Tatari, uvidjevši da ne mogu osvojiti čvrsto utvrđen grad, smješten na otoku, pozivaju Trogirane da mirno predaju Belu, no nakon što se Trogirani oglašuju na njihove zahtjeve, uskoro napuštaju opsadu grada. *SOLDO, Provala Tatara u Hrvatsku*, str. 385.

²⁰ O tome u DOBRNIĆ, *Kalnički plemenitaši*, str. 74., također i u MATASOVIĆ, Ranko (gl. urednik), *Hrvatski enciklopedijski rječnik*, EPH – Novi Liber, Zagreb, 2004., sv. 10., str. 268., stoji: *šljivar pov.* onaj koji uživa zaštitu kralja prema vlastelinu i nije u kmetskom odnosu; sitni plemenitaš. To odlično opisuje položaj i status kalničkih plemenitaša. Također moram napomenuti da su me gospodin Đuro Franković i kolega Zdenko Balog upozorili da se naziv šljivar rabi za sitno plemstvo i u mađarskome i njemačkome jeziku.

²¹ Riječ je o obiteljima Babok, Benčak, Hadrović, Kešer (Kesser), Koritić (Koretić), Mrazović, Nemčić, Ožegović, Pisačić, Somogy, Sokač (Sakač) i Švagelj.

²² Selo Barlabaševac nalazi se nekoliko kilometara južno od Gornje Rijeka i danas ima tek dvadesetak stanovnika. Selo se izvorno zvalo Gostovinec, a od 16. stoljeća naziva se Barlabaševac.

Andrija Ožeg Barlabaševački (1496. i 1526. godine), zatim Nikola Ožegović (branitelj Gvozdanskoga 1578.) te kraljevski kapetan Ivan Ožegović (1670.). Negdje oko 1700. godine Ožegovići iz Barlabaševca sele u Vinarec, gdje su rođeni mnogi od najvažnijih članova te obitelji. Prvi među njima bio je Juraj Ožegović (1737. – 1829.), doktor teologije, župnik i arhidakon u Gradecu kod Križevaca te župnik u Plješivici. Pavao Ožegović bio je plemićki sudac i podžupan Križevačke županije godine 1753. Od njegove djece u braku s Kristinom Kanki najvažniji su Martin, župnik u Koprivnici, Stjepan, prabilježnik Hrvatskoga Kraljevstva, i Mirko, senjsko-modruški biskup.²³

2.1.1. Stjepan Ožegović

Rođen je u Vinarcu godine 1770. Spominje se kao bilježnik u Srijemskoj županiji godine 1808.²⁴ Između 1825. i 1827. bio je prisežnik Kraljevskoga sudbenog stola, a 1830. prisežnik Banskog stola. Četiri puta (1825., 1830., 1832. i 1836.) hrvatski je poslanik na Ugarskome saboru. Godine 1832. izabran je za prabilježnika Kraljevine Hrvatske i to je ostao do smrti 1838. godine.²⁵

2.1.2. Mirko Ožegović²⁶

Mirko Ožegović rođen je u rujnu²⁷ 1775. Nakon školovanja u Križevcima i Varaždinu upisuje studij filozofije u Zagrebu koji završava 1795. Na nagovor brata Stjepana ubrzo upisuje studij prava te nakon završetka studija polaže pravosudni ispit i postaje bilježnik Banskoga stola. Već 1798. stupa u sjemenište i nakon završetka studija biva zaređen te postaje župnik u Bisagu. U sljedeća

tri desetljeća obavlja razne dužnosti. Prisjednik je Sudbenoga stola križevačkoga i varaždinskoga, kanonik i prisjednik zagrebačkoga Sudbenoga stola, ravnatelj Plemićkoga konvikta (1816.), podravnatelj Zagrebačke akademije i vrhovni nadzornik škola u Hrvatskoj (1826.) te prelat Sudbenoga stola i ravnatelj Muzikalnoga društva u Zagrebu (1828.) Godine 1827. postao je varaždinski, a 1832. čazmanski arhidakon. Od 1830. do 1832. zajedno s bratom Stjepanom hrvatski je zastupnik na Ugarskome saboru. Dana 13. prosinca 1833. imenovan je senjsko-modruškim biskupom, a svečano je ustoličen 20. kolovoza 1834. Biskupovao je sve do smrti u 13. siječnja 1869. u 94. godini života, dakle punih 35 godina. Senjani ga pamte kao svojega najistaknutijega biskupa, među inim jer je podigao gimnaziju u njihovu gradu i osnovao konvikt *Ožegovićianum* za odgoj siromašne djece iz Primorja. Car i kralj Franjo Josip imenovao ga je godine 1849. tajnim savjetnikom, a 1858. dodijelio mu je barunat, koji je prenio na sinovca Metela. Sahranjen je u senjskoj katedrali.²⁸

2.1.3. Metel Ožegović

Rođen je 4. svibnja 1814. u Zagrebu. Školovao se u Zagrebu i Pešti te je već 1831. postao podbilježnikom, a 1836. i velikim bilježnikom Varaždinske županije. Za vrijeme boravka u Varaždinu pokreće inicijativu za osnutak prve knjižnice na hrvatskim prostorima godine 1838.²⁹ U više navrata (1842., 1844. i 1847.) biran je za hrvatskoga poslanika na Ugarskom saboru, a od 1845. dvorski je tajnik u Ugarskoj dvorskoj kancelariji u Požunu. Jedan je od najzaslužnijih za postavljanje Josipa Jelačića za hrvatskoga bana godine 1848., te je za njegove odsutnosti često obavljao banske poslove u Zagrebu. Nakon slamanja revolucije postaje vijećnikom Vrhovnoga i Kasacionoga sudišta, tajnim savjetnikom i članom Državnoga

23 BOJNIČIĆ, *Der Adel von Kroatien und Slavonien*, str. 137., donosi djelomično rodoslovlje obitelji Ožegović od kraja 15. do kraja 19. stoljeća. Također kratak opis važnijih članova obitelji Ožegović vidi u GRLOVIĆ, Milan, *Album zaslužnih Hrvata XIX stoljeća: Sto i pedeset životopisa, slika i vlastoručnih podpisa*, Naklada i tisak Matičevog litografskog zavoda, Zagreb 1989. – 1900.

24 *Zaključci Hrvatskog sabora IX (1774-1807)*, (u nastavku ZHS), Zagreb: Arhiv Hrvatske, 1974, Buturac, Josip; Filipović, Ivan; Križman, Mate; Šojat, Vesna (pri.), str. 390.

25 GRLOVIĆ, *Metel Ožegović* i ZHS XI. prema indeksu na str. 198. i ZHS XIII. prema indeksu na str. 287.

26 Donosim tek kratke biografije i dio literature o Mirku i Metelu Ožegoviću, jer obojica zbog svoje važnosti za hrvatsku povijest 19. stoljeća zapravo zaslužuju zasebne monografije.

27 Na različitim mjestima navode se različiti datumi rođenja: 15., 20. i 30. rujna 1775.

28 Literatura i izvori o Mirku Ožegoviću: GRLOVIĆ, Milan, *Mirko Ožegović* u: LASZOVSKI, Emilij (ur.), *Znameniti i zaslužni Hrvati te pomena vrijedna lica u Hrvatskoj povijesti od 925. do 1925.*, Zagreb, 1925., str. 204.; KOSTRENIČIĆ, Ivan, *Uspomena na Mirka baruna Ožegovića Barlabaševačkog, biskupa senjskog i modruškoga ili krbavskoga*, Beč, 1869.; BOGOVIĆ, Mile, *Biskup Mirko Ožegović, Senjski zbornik*, Senj, 1990., str. 249. – 260.; HOLJEVAC, Željko, *O ustoličenju biskupa Mirka Ožegovića u Senju 1834. g., Senjski zbornik*, Senj, 2003., str. 273. – 286.

29 Knjižnica i danas nosi njegovo ime.

vijeća. Godine 1858. od strica Mirka nasljeđuje barunsku titulu, a iste godine kupuje i dvorac Bela u Hrvatskome zagorju pa će obiteljskomu pridjevu *Barlabaševački* dodati i *Belski*. Kada je 1861. ustrojena Hrvatska dvorska kancelarija u Beču, predložen je za njezina kancelara.³⁰ Umirovljuje se godine 1868. i povlači u svoju vilu u Hietzingu u Beču. Tijekom života u Beču pomaže brojne hrvatske studente i književnike. U Hietzingu je i umro 1890. godine te je prvo pokopan pokraj vile, a poslije je preseljen u obiteljsku grobnicu pored dvorca u Beli. Proglašen je počasnim građaninom Zagreba, Varaždina, Križevaca, Koprivnice, Bakra i Požege.³¹

2.1.4. Metelovi nasljednici

Metel Ožegović godine 1839. oženio se Ivanom groficom Sermage. U braku su rođeni sin Ljudevit i kćerka Ida, poslije udana za baruna Alfreda Moscona. Ljudevit je ostao zapamćen kao dobar slikar i posljednji vlasnik dvorca u Gušćerovcu pokraj Križevaca.³² Ljudevit Ožegović u drugome je braku, s Ivanom Hayos, imao kćer Luciju (Ludoviku), rođenu 12. travnja 1896. u Budimpešti. Lucija je nakon redovitoga školovanja u Zagrebu i Engleskoj pohađala glazbene škole u Zagrebu, Beču (1913. – 1917.) i Ženevi (1917. – 1919.). Prvi operni aranžman dobila je u ljeto 1919. u Ljubljani, a od 1922. članica je Opere Hrvatskoga narodnoga kazališta u Zagrebu (altistica). Umrula je godine 1962. u Zagrebu.³³

2.2. Ivan Zidarić

Od Zidarića prvi se spominje godine 1646. Petar Zidarić iz Sudovca.³⁴

Ivan Zidarić rođen je u Sudovcu 4. svibnja 1803. Studij prava završava u Zagrebu 1824. Navodi se kao prisežnik Sudbenoga stola u Zagrebačkoj i Virovitičkoj županiji te zakleti bilježnik Križevačke županije godine 1831.³⁵ Između 1837. i 1848. bio je prvi (redoviti) podžupan Križevačke županije.³⁶ U to vrijeme boravi u Križevcima, gdje igra istaknutu ulogu u društvenome životu grada. Sudjelovao je u osnivanju Ilirske čitaonice godine 1838., četvrte u Hrvatskoj, te je bio njezin prvi predsjednik.³⁷ Navodi se i kao predsjednik križevačkog ogranka Hrvatsko-slavonskoga gospodarskoga društva godine 1846.³⁸ Križevčani su ga izabrali kao poslanika na Sabor 1840.³⁹ Na kraju godine 1842. postaje kraljevskim savjetnikom.⁴⁰ Tijekom revolucionarnoga razdoblja 1848./49. bio je banski povjerenik Osječke županije i grada Virovitice. Konačno na Hrvatskome saboru godine 1861. izabran je za podbana Trojedne Kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.⁴¹ Umro je 4. kolovoza 1866., a sahranjen je u župnoj crkvi Blažene Djevice Marije u Gornjoj Rijeci.⁴²

2.3. Matija Mrazović

Obitelj Mrazović blisko je vezana uz plemićku obitelj Koritić. I jedni i drugi potječu iz sela Mrazovca, koje danas više ne postoji.⁴³ U nekoliko povelja s početka 17. stoljeća spominje se Ivan Mrazović iz Mrazovca.⁴⁴

30 Mjesto će na kraju pripasti Ivanu Mažuraniću, ponajviše zbog mađarskoga protivljenja Metelovu hrvatstvu.

31 Kratka biografija o Metelu Ožegoviću nastala je na osnovi: GRLOVIĆ, Milan, *Mirko Ožegović* u: LASZOVSKI, Emilij (ur.), *Znameniti i zaslužni Hrvati te pomena vrijedna lica u Hrvatskoj povijesti od 925. do 1925.*, Zagreb, 1925., str. 204. i http://www.knjiznica-vz.hr/index.php?option=com_content&task=view&id=63&Itemid=112 (03. 11. 2010.). Drugi su važni radovi o njemu: SZABO, Agneza, *Metel Ožegović u privrednom i kulturnom životu Hrvatske u 19. stoljeću*, *Kaj*, br. 2. – 3., Zagreb, 1991., str. 95. – 102.; VRAGOVIĆ, Eduard, *Bibliografski izvori o Metelu Ožegoviću, Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin*, Varaždin, 1996., str. 135. – 147.; FIŠER, Ernest, *Skica za portret Metela Ožegovića, Godišnjak Gradske knjižnice i čitaonice "Metel Ožegović" Varaždin*, Varaždin, 1995., str. 107. – 111.

32 OBAD ŠĆITAROCI, Mladen – BOJANIĆ-OBAD ŠĆITAROCI, *Bojana Dvorci i perivoji u Slavoniji: od Zagreba do Iloka*, Šćitaroci, Zagreb 1998., str. 170.

33 Ostavština Lucije Ožegović u Odsjeku za povijest hrvatskog kazališta HAZU i CINDRIĆ, Pavao (gl. ur.) *Hrvatsko narodno kazalište: 1894. – 1969.*, (Zagreb: Naprijed – Hrvatsko narodno kazalište, 1969.), str. 541.

34 DOBRONIĆ, *Kalnički plemenitaši*, str. 72.

35 *Povijesni spomenici grada Zagreba*, sv. 21., Zagreb, 1975., str. 407.

36 ZHS, XII (1833. – 1847.), Zagreb: Arhiv Hrvatske, 1980., prema indeksu na strani 289.

37 DELIĆ, Petar, *Ilirska čitaonica u Križevcima, Križevački zbornik II.*, Križevci, 1982., str. 188.

38 *Novine horvatsko-slavonsko-dalmatinske*, Zagreb, br. 17 od 28. veljače 1846., str. 4.

39 *Ilirske narodne novine*, Zagreb, br. 39 od 25. srpnja 1842., str. 1.

40 *Ilirske narodne novine*, Zagreb, br. 98 od 7. prosinca 1842., str. 1.

41 *Spisi saborski sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije*, sv. III., Zagreb, 1862., str. 76 – zakletva novoimenovanoga podbana Ivana Zidarića

42 DOBRONIĆ, *Kalnički plemenitaši*, str. 73. Na žalost podban Ivan Zidarić do sada je potpuno zapostavljen u hrvatskoj historiografiji. O njemu do sada nije izdana niti jedna kraća niti dulja biografija.

43 DOBRONIĆ, *Kalnički plemenitaši*, str. 51. i BUTURAC, Josip, *Povijest Gornje Rijeke i okolice*, Rkt. župa Gornja Rijeka, Gornja Rijeka, 1979., str. 96.

44 DOBRONIĆ, prema indeksu na str. 103.

Najpoznatiji je član obitelji Matija Mrazović, rođen u Visokome 24. veljače 1824. Pučku je školu pohađao u Križevcima i Bjelovaru, gimnaziju u Varaždinu, a pravoslavnu akademiju završio je godine 1845. u Zagrebu. Radio je kao prisežnik pri Banskome stolu te je nakratko bio tajnik kasnijega podbana Ivana Zidarića. Nakon što je godine 1849. položio odvjjetnički ispit, kratko vrijeme radi kao perovođa pri Banskome stolu, a tijekom pedesetih godina 19. stoljeća bio je odvjjetnik u Zagrebu. U to doba neoapsolutizma njegov je dom stjecište brojnih iliraca, a nakon ukinuća apsolutizma izabran je za saborskoga zastupnika kao član Narodne stranke. Sljedeća dva desetljeća jedan je od najaktivnijih članova Narodne stranke, no godine 1880. napušta ju i sa skupinom istomišljenika osniva Neovisnu narodnu stranku te se ponovno počinje baviti odvjjetništvom. Bio je zagrebačkim gradonačelnikom između 1879. i 1881. godine, ali je taj položaj svojevrijedno napustio.

Matija Mrazović pokrenuo je godine 1852. stručni časopis *Pravnik*, koji se ugasio nakon nekoliko godina, a 1872. počinje izdavati list *Obzor*. Za potrebe njegova izdavanja utemeljuje i Dioničku tiskaru, čiji je predsjednik bio od godine 1880.

U braku s Barbarom Dutković imao je sina Ladislava i kćer Stanku udanu za Frana Šverljugu.⁴⁵ Umro je u Zagrebu 13. rujna 1896.

2.4. Alberto Ognjan Štriga Čunovečki

U Ferdinandovoj potvrdnici prava kalničkim plemenitašima spominju se Martin Štriga iz Dropkovca i Matija Štriga iz Čunovca, po kojem će obitelj poslije nositi pridjev Čunovečki ili Kunovečki.⁴⁶

Albertov otac Ivan Nepomuk bio je sudac u Križevcima, gdje se Alberto i rodio 30. travnja 1821. Pučku je školu završio u Križevcima, gimnaziju u Varaždinu i Nagykaniszi, a studij prava godine 1842. u Zagrebu. Posebno se istaknuo na

području glazbe, a bio je i arhivist i vinogradar. Još kao student. osniva godine 1840. Prvo ilirsko glazbeno društvo te upoznaje Vatroslava Lisinskoga. Upravo na Štrigin poticaj Lisinski sklada prve hrvatske opere *Ljubav i zloba* i *Porin*. Sa suprugom Julijom Valdecovom boravi godine 1852. u Beču i kod ravnatelja tamošnje opere uči pjevanje. Po povratku u Zagreb posvećuje se vinogradarstvu i vinarstvu te će na tome polju osvojiti brojne nagrade na međunarodnim izložbama vina.

Uskoro po završetku studija Štriga se zapošljava kao arhivski pristav u Zemaljskom arhivu, a godine 1861. postaje i privremeni ravnatelj Arhiva. Godine 1871. i službeno je postavljen za ravnatelja Arhiva, a nekoliko godina poslije ponovno je privremeni ravnatelj.

Pred kraj života, 1890. pokušao je osnovati privatnu hrvatsku operu, no na žalost bez uspjeha. Alberto Ognjan Štriga umro je u Zagrebu 7. ožujka 1897. i sahranjen je u arkadama iliraca na Mirogoju.⁴⁷

2.5. Antun Nemčić Gostovinski

Najstariji poznati Nemčić bio je Matija Nemčić iz Gostovinca, koji se spominje u povelji Ludovika II. kalničkim plemenitašima godine 1526.⁴⁸ Po posjedu Gostovinec Nemčići će i poslije nositi svoj obiteljski pridjev.⁴⁹ Obitelj se također zvala i Nemeč,⁵⁰ a u popisu plemića iz godine 1613. nailazimo na Mihaela Nemca iz Finčevca, Vince i Brestovice.⁵¹ Na kraju 18. stoljeća Franjo Nemčić (*Franjo Max Nemečz seu Nemchich de Gostovincz et Bresztovicza*) zamjenik je plemićkoga sudca Križevačke županije,⁵² a Luka Nemčić bio je bilježnik 1813.⁵³ i plemićki sudac Križevačke

45 BOJNIČIĆ, *Der Adel von Kroatien und Slavonien*, str. 126.; GRLOVIĆ, Milan, *Matija Mrazović* u: LASZOVSKI, Emilij (ur.), *Znameniti i zaslužni Hrvati te pomena vrijedna lica u Hrvatskoj povijesti od 925. do 1925.*, Zagreb, 1925., str. 195.; u Hrvatskome državnom arhivu fond obitelji Mrazović-Šverljuga Hottowy, HR-HDA-1749.

46 DOBRONIĆ, *Kalnički plemenitaši*, str. 39. Nije poznato gdje se nalazilo selo Čunovec. Možda ga možemo poistovjetiti sa selom Štrigovec, u kojem živi nekoliko obitelji s prezimenom Štriga.

47 PEKLIĆ, Ivan, *Alberto Ognjan Štriga između opere, vinogradarstva i arhiva*, *Cris* br. X/1, Križevci, 2008., str. 58. – 73.; GRLOVIĆ, Milan, *Alberto Ognjan Štriga* u: LASZOVSKI, Emilij (ur.), *Znameniti i zaslužni Hrvati te pomena vrijedna lica u Hrvatskoj povijesti od 925. do 1925.*, Zagreb, 1925., str. 257. – 258.

48 DOBRONIĆ, *Kalnički plemenitaši*, str. 28.

49 Zanimljivo je da je stari naziv za selo Barlaševac, odakle potječu Ožegovići, bilo Gostovinec. No pitanje je radi li se ovdje o istome naselju. U popisu plemića iz 1526. uz Matiju Nemčića iz Gostovinca javlja se i Andrija Ožeg iz Barlaševca pa nije jasno da li je Matija Nemčić iz Gostovinca koji se poslije zove Barlaševac (jer očigledno selo već ima novo ime) ili iz nekog drugoga Gostovinca.

50 BOJNIČIĆ, *Der Adel von Kroatien und Slavonien*, str. 129. i 230.

51 DOBRONIĆ, *Kalnički plemenitaši*, str. 71.

52 BOJNIČIĆ, *Der Adel von Kroatien und Slavonien*, str. 230.

53 ZHS X (1808. – 1814.), Zagreb: Arhiv Hrvatske, 1975., Hrg, Metod; Kolanović, Josip; Križman, Mate; Šojat, Vesna (pri.), str. 189.

županije 1825. godine.⁵⁴ Poznat je i Zdravko Nemčić (1838. – 1863.), tajnik i biograf biskupa Mirka Ožegovića.⁵⁵

Antun Nemčić rođen je 14. siječnja 1813. u Mađarskoj, na posjedu Edde, gdje se njegova majka nalazila u posjetu rođacima. Antunov otac Ivan, kotarski sudac u Ludbregu, podrijetlom je bio iz sela Vukovca. Antun je odrastao u Ludbregu i Koprivnici, gdje je završio pučku školu, gimnaziju je pohađao u Varaždinu, a filozofiju i pravo studirao je u Zagrebu. Po završetku studija postaje pristav Križevačke županije, zatim počasni sudac u Moslavini. Između 1841. i 1846. živi u Ludbregu, gdje je samostalni pristav, a 1846. postaje kotarski sudac u Novome Marofu. U vrijeme službovanja u Ludbregu napisao je i izdao svoje najpoznatije dijelo *Putositnice*, u kojima opisuje svoje putovanje u sjevernu Italiju 1843. godine, a 1847. zajedno s prijateljima Franjom Žigrovićem i Sigismundom Farkašem putuje u Slavoniju, Srijem i Srbiju. Izabran je za poslanika novomarofskoga kotara u Hrvatskom saboru godine 1848. U travnju 1849. seli se u Križevce pošto je izabran za bilježnika Križevačke županije. No u ljetu iste godine putuje u Podravinu i razboljeva se te umire u Križevcima 5. rujna 1849., pretpostavlja se od kolere.

Antun Nemčić poznat je u prvome redu po svojim *Putositnicama*, a osim njih objavio je i brojne pjesme, prvenstveno u *Danici*, zatim *Kvas bez kruha* i roman *Udes ljudski*.⁵⁶

2.6. Koritići

Već smo naveli da je obitelj Koritić⁵⁷ (ili Koretić) blisko povezana s obitelji Mrazović, a povezuje ih i identičan obiteljski grb.⁵⁸ Osim posjeda

Mrazovec Koritići su vezani uz selo Popovec, a poslije su stekli i posjede Festinec, Repinec i Pokasin jugozapadno od Križevaca.

Među Koritićima prvi se istaknuo Petar Koritić (1722. – 1792.), najprije zamjenik, a poslije i plemićki sudac Križevačke županije sredinom 18. stoljeća. Njegov sin Stjepan Koritić (1753. – 1809.) između 1791. i 1805. bio je prisjednik Banskoga stola, zatim prvi podžupan Križevačke županije (1796. – 1808.) te kraljevski savjetnik (1805. – 1808.). Kandidirao se i za prabilježnika Kraljevstva godine 1808. no izabran je Josip Kušević.⁵⁹ Stjepanov brat Franjo Ksaver (1771. – 1846.) posvetio se svećeničkomu pozivu. Bio je zagrebački kanonik, arhiđakon zagrebačke katedrale, prelat Banskoga stola i prisjednik zagrebačkoga Sudbenoga stola. Bavio se i prevođenjem. Stjepanov drugi brat Mirko Koretić (1766. – 1832.) bio je podbilježnik, bilježnik, zamjenik podžupana i konačno podžupan Križevačke županije, prisjednik Županijskog stola Zagrebačke i Varaždinske županije te prisjednik Banskoga stola Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije. Godine 1830. imenovan je članom Zagrebačkoga glazbenoga zavoda.

Dragutin Karlo Koritić (1803. – 1890.), sin Mirka Koritića, završio je studij prava i filozofije u Zagrebu. Za velikog sudca u Križevcima izabran je 1841.,⁶⁰ a godine 1846. imenovan je drugim podžupanom Križevačke županije. Pet godina poslije postaje prisjednikom, a zatim i vijećnikom Banskoga stola, a 1857. postaje upraviteljem Urbarrjalnoga suda. Ban Šokčević imenovao ga je 1861. kraljevskim povjerenikom za grad Varaždin, a tri godine poslije Varaždinci ga proglašuju počasnim građaninom svojega grada. Bio je poslanik grada Križevaca na Saboru 1865. godine.

Gustav Koritić, sin Karla Koritića, radio je kao sudski pristav na sudovima u Bjelovaru i Zagrebu, a od 1892. radi u Odjelu za pravosuđe Kraljevske zemaljske vlade. Godine 1918. imenovan je bankskim savjetnikom. Gustav Koritić dio je svoje bogate ostavštine darovao Gradskom muzeju u Varaždinu i Muzeju grada Zagreba, zbirku knjiga ostavio je Sveučilišnoj knjižnici, a

54 BOJNIČIĆ, *Der Adel von Kroatien und Slavonien*, str. 129.

55 LASZOVSKI, Emilij (ur.), *Znameniti i zaslužni Hrvati te pomena vrijedna lica u Hrvatskoj povijesti od 925. do 1925.*, Zagreb, 1925., str. 198.

56 GRLOVIĆ, Milan, *Antun Nemčić u: LASZOVSKI, Emilij (ur.), Znameniti i zaslužni Hrvati te pomena vrijedna lica u Hrvatskoj povijesti od 925. do 1925.*, Zagreb, 1925., str. 198.; DONAT, Branimir, *Antun Nemčić u: Antun Nemčić, Putositnice, Udes ljudski, Kvas bez kruha, Članci i feljtoni*, Pet stoljeća hrvatske književnosti, knjiga 34, Zora – Matica hrvatska, Zagreb, 1965., str. 8. – 9.

57 Temelj za prikaz obitelji Koritić čini rad KATUŠĆ, Maja, *Prilog poznavanju obitelji Koritić de Mrazovec – obiteljski fond Koritić u Hrvatskom državnom arhivu*, Cris br. VII/1, Križevci, 2005., str. 60. – 65.

58 BOJNIČIĆ, *Der Adel von Kroatien und Slavonien*, str. 93. i 126.

59 ZHS, IX. (1774. – 1807), Zagreb: Arhiv Hrvatske, 1974., Buturac, Josip; Filipović, Ivan; Križman, Mate; Šojat, Vesna (pri.), str. 378.

60 *Ilirske narodne novine*, Zagreb, br. 72 od 4. rujna 1841., str. 1.

njegova ostavština Hrvatskomu državnom arhivu čini osnovu fonda obitelji Koritić.⁶¹

Iz obitelji Koritić potječe i poznata operna pjevačica Dragica Koritić, rođena u Križevcima 1919. godine. Pjevanje je učila u Zagrebu. Bila je članica Zagrebačkih madrigalista (1940. – 1941.) i Komornoga zbora Zagrebačke radijske postaje (1941. – 1949.), nakon čega se seli u Sarajevo, gdje je članica ansambla Narodnog pozorišta 1949. – 1956., a onda odlazi u Amsterdam.⁶²

2.7. Pisačići

Obitelj Pisačić vezana je uz selo (posjed) Hižanovec pa se često nazivaju Pisačići Hižanovečki.⁶³ Obitelj je još godine 1563. dobila donaciju za taj posjed, a kralj Ferdinand II. Petru Pisačiću i njegovoj braći Matiji i Stjepanu, zatim stricu mu Stjepanu i Jurju Pisačiću dodjeljuje 1628. grbovnicu i potvrdu plemstva.⁶⁴ Petar Pisačić bio je na početku 17. stoljeća plemićki sudac Križevačke županije, a kao takav spominje se i njegov brat Matija.⁶⁵ Kao plemićki sudac Križevačke županije u sredini 18. stoljeća spominje se još jedan Matija.⁶⁶ Također u sredini istoga stoljeća trojica Pisačića navode se kao zamjenici plemićkih sudaca Zagrebačke županije: Gašpar,⁶⁷ Juraj⁶⁸ i Nikola.⁶⁹

Na početku 17. stoljeća jedna se grana obitelji seli u Hrvatsko zagorje, gdje 1601. godine dobiva posjed Židovnjak kod Bedekovčine, a poslije i posjede Batina i Orehova Gorica. Većina važnih članova obitelji potječe iz te grane Pisačićevih.

61 Fond obitelji Koritić u Državnom arhivu HR-HDA-733.

62 LEVARIĆ-ŠPOLJARIĆ, Nataša, *Dragica Koritić*, u: *Hrvatski biografski leksikon*, sv. VII., Leksikografski zavod »Miroslav Krleža«, Zagreb, 2009., str. 623.

63 Lelja Dobronić osnivačem Hižanovca smatra Izana, sina Vojinova, koji sredinom 14. stoljeća napušta obiteljski posjed (vjerojatno današnji Vojnovec) i otprilike kilometar južnije osniva novo naselje (H)Ižanovec. DOBRONIĆ, *Kalnički plemenitaši*, str. 14.

64 BOJNIČIĆ, *Der Adel von Kroatien und Slavonien*, str. 147. i 232.

65 ZHS I (1631. – 1693.), Zagreb: Državni arhiv NR Hrvatske, 1958, priredili: Buturac, Josip; Stanisavljević, Mirko; Sučić, Ranko; Šojat, Vesna; Zmajčić, Bartol, str. 1., 2. i 24. te u Hrvatski saborski spisi V., vidjeti indeks imena u ZHS I., str. 714.

66 ZHS VI (1749. – 1753.), Zagreb: Arhiv Hrvatske, 1968, Buturac, Josip; Filipović, Ivan; Hrg, Metod; Križman, Mate; Pandžić, Miljenko; Šojat, Vesna (pri.), str. 269.

67 ZHS IV (1735. – 1743.), Zagreb: Arhiv SR Hrvatske, 1964, Filipović, Ivan; Hrg, Metod; Križman, Mate; Šojat, Vesna (pri.), str. 145. i ZHS VII., str. 147.

68 ZHS VI (1749. – 1753.), str. 277.

69 ZHS VI, str. 283.

Miroslav Pisačić Hižanovečki (oko 1800. – 1868.) bio je vršitelj dužnosti župana Varaždinske županije (1861. – 1864.),⁷⁰ a njegov sin August (1830. – 1896.) austrougarski general bojnik.

Druga važnija zagorska loza potječe od Tome Pisačića Hižanovečkoga, velikog sudca donjozagorskoga 1845. godine. Njegov sin Karlo (Dragutin) bio je narodni zastupnik kotara Sveti Križ (1881. – 1906.), a 1907. izabran je u Sabor kao zastupnik zlatarskoga kotara. Karlo je usvojio pastorka Karla Šošarića od Letovanića pa njihovi nasljednici nose naziv Šošarić Pisačić. Najpoznatiji među tom granom obitelji bio je prof. dr. Karlo (Dragutin) Šošarić Pisačić (1902. – 1982.), profesor na Poljoprivrednome fakultetu u Zagrebu.⁷¹

2.8. Švagelji

Obitelj Švagelj potječe iz Gornjega Bogačeva, mjesta između Orehovca i Gornje Rijeke. Prvi se od Švagelja spominju Matija i Juraj u darovnici iz godine 1646.⁷² Georg Švagelj bio je 1675. plemićki sudac Varaždinske županije.⁷³ Već u 18. stoljeću nalazimo nekoliko pripadnika obitelji na raznim upravnim položajima Križevačke županije. Prvi je od njih Luka Švagelj, koji se između 1714. i 1737. godine navodi kao plemićki sudac Križevačke županije.⁷⁴

Matija Švagelj bio je sudac u Koprivnici te jedan od zamjenika plemićkoga sudca u kotaru Podravina u Križevačkoj županiji godine 1731.,⁷⁵ koji je na Saboru 1735. bio postavljen za plemićkoga sudca u Županiji. Na tome je položaju ostao do prosinca 1739., kada ga Hrvatski sabor na zasjedanju u Varaždinu imenuje drugim (zamjenskim) podžupanom Križevačke županije.⁷⁶ Taj je posao

70 Druga žena Miroslava Pisačića bila je Amalija rođ. Kukuljević Sakcinski, sestra Ivana Kukuljevića Sakcinskog

71 <http://arhinet.arhiv.hr/Generated/Pages/Stvarateljji.PublicDetails.aspx?ItemId=11593> (26. listopada 2010.) U Hrvatskome državnom arhivu nalaze se dva fonda obitelji Pisačić (HR-HDA-756) i Šošarić Pisačić (HR-HDA-986), koji na žalost nisu do sada znatnije korišteni. Također vrijedno genealoško stablo zagorskog ogranka obitelji Pisačić Hižanovečki može se naći na internetskim stranicama <http://www.geni.com>.

72 DOBRONIĆ, *Kalnički plemenitaši*, str. 72.

73 BOJNIČIĆ, *Der Adel von Kroatien und Slavonien*, str. 179.

74 ZHS III (1714. – 1735.), Zagreb: Državni arhiv NR Hrvatske, 1961., Buturac, Josip; Filipović, Ivan; Križman, Mate; Sučić, Ranko; Šojat, Vesna (pri.), prema indeksu na str. 513. i ZHS IV., prema indeksu na str. 432.

75 ZHS VII., str. 87. i ZHS III., str. 488.

76 ZHS IV., prema indeksu na str. 432.

vjerojatno obavljao do 1745., kada se neuspješno kandidira za prvoga (redovitoga) župana.⁷⁷ Matija se navodi i kao posjednik u Visokome.⁷⁸

Ivana Švagelja nalazimo prvo kao zamjenika plemićkoga sudca, između 1745. i 1752. godine, a nakon toga kao plemićkoga sudca (1753. – 1756.) u Križevačkoj županiji.⁷⁹ Juraj Švagelj bio je notar Banskoga stola između 1751. i 1756.,⁸⁰ Nikola Švagelj spominje se kao bilježnik Križevačke županije 1759.,⁸¹ a Gašpar Švagelj kao prisežnik Sudbenoga stola križevačkoga 1792. godine.⁸² I konačno najvažniji od obitelji Švagelj bio je Blaž Frederik Švagelj, koji je između 1836. i 1847. godine prvi (redoviti) podžupan Varaždinske županije.⁸³ Županom je bio Ivan Nepomuk III. Erdödy.

2.9. Ostali

Između ostalih znamenitijih osoba koje podrijetlo vuku od potkalničkih plemića, prvo ćemo izdvojiti **Daniela Baboka Vukšinečkoga** (1766. – 1834.). Potječe iz obitelji koja se u 14. i 15. stoljeću zvala Čočak, poslije Čočak aliter Babok, a konačno je prevagnulo prezime Babok. Među izaslancima kalničkoga plemstva kralju Ferdinandu II. godine 1646. bili su i Ivan i Stjepan Babok iz Vokšince.⁸⁴ Daniel Babok rođen je u Sudovcu 29. studenoga 1766. Školovao se u Križevcima, Zagrebu i Grazu. Nakon završetka pravnih znanosti postaje bilježnik Banskoga stola, a 1810. i odvjetnik u Zagrebu. Oporučno je ostavio zakladu od 3000 forinta za mjesto u Plemićkome konviktu u Zagrebu, gdje je i umro 20. svibnja 1834.⁸⁵

77 ZHS V (1743. – 1749.), Zagreb: Arhiv SR Hrvatske, 1966., Buturac, Josip; Filipović, Ivan; Križman, Mate; Šojat, Vesna (pri.), str. 299.

78 ZHS VII (1753. – 1758.), Zagreb, Arhiv Hrvatske, 1970, Filipović, Ivan; Hrg, Metod; Križman, Mate; Šojat, Vesna (pri.), str. 271.

79 ZHS V., str. 301., ZHS VI., str. 101., ZHS VII., str. 31. i 148.

80 ZHS VI. str. 190., ZHS VII., str. 172., 230. i 235.

81 ZHS VIII (1759. – 1773.), Zagreb: Arhiv Hrvatske, 1971, Filipović, Ivan; Hrg, Metod; Kolanović, Josip; Križman, Mate; Šojat, Vesna (pri.), str. 25.

82 ZHS IX (1774. – 1807.), Zagreb: Arhiv Hrvatske, 1974., Buturac, Josip; Filipović, Ivan; Križman, Mate; Šojat, Vesna (pri.), str. 181.

83 ZHS XI (1825. – 1832.), Zagreb: Arhiv Hrvatske, 1976., Barbarić, Josip; Kolanović, Josip; Križman, Mate; Lukinović, Andrija; Šojat, Vesna (pri.), str. 158. i 160. i ZHS XII., prema indeksu na str. 288.

84 Danas selo Vukšinec Riječki, DOBRONIĆ, *Kalnički plemenitaši*, str. 69.

85 BOJNIČIĆ, *Der Adel von Kroatien und Slavonien*, str. 7., LASZOVSKI, Emilij (ur.), *Znameniti i zaslužni Hrvati te pomena vrijedna lica u Hrvatskoj povijesti od 925. do 1925.*, Zagreb, 1925., str. 13., LASZOVSKI Emilij, *Stari i novi Zagreb*, Zagreb 1925., str. 255. – 256.

Obitelj **Somogy** dobila je zasebno plemstvo od kralja Ferdinanda III. godine 1623. Povelju je dobio Juraj Somogy za sebe i braću Ivana, Mihaela i Tomu Lutera.⁸⁶ U povelji iz 1646. spominje se Antun Somogy iz Sudovca.⁸⁷ Najvažniji član obitelji bio je Lazar Somogy, rođen pred kraj 1819. godine u Koprivnici. Njegov otac Ivan, oženjen Barbarom Kamerlinskom iz Petrovaradina, bio je plemićki sudac Križevačke županije te ravnatelj ženske škole i sudac u Koprivnici, a poslije perovođa, veliki bilježnik i vijećnik u Varaždinu. Lazar Somogy školovao se u Zagrebu i Pečuhu. Radio je kao pisar (1841. – 1843.), začasni porotnik (1843. – 1846.) i začasni odvjetnik (1846. – 1849.) u Križevcima. Bio je namjesni sudac u kotarima Ludbreg (1848.) i Prečec (1849. – 1850.) te natpristav u Dugoselskome kotaru. Nakon što je 1857. položio sudački ispit, imenovan je 1861. najprije pododvjetnikom, a uskoro i odvjetnikom u Križevačkoj županiji, a uskoro i županijskim računovođom. Zamjenjivao je Julija Bubanovića godine 1867. na mjestu križevačkoga podžupana, a 5. studenoga 1870. križevački župan Ladislav Kukuljević imenuje ga drugim (namjesnim) podžupanom Križevačke županije.⁸⁸ Lazar Somogy dobar je primjer uspona pripadnika sitnoga kalničkoga plemstva, čiji su predci napustili rodni kraj, a on sam je napredovao u činovničkim funkcijama sve do mjesta podžupana.

I kao posljednjega u ovome nizu znamenitih osoba podrijetlom iz kalničkih obitelji sitnoga plemstva navest ćemo **Bartola Sakača Vojnovečkoga**. Obitelj Sakač⁸⁹ potječe iz sela Vojnovca, po kojem se i nazivaju Vojnovečki.⁹⁰ Na prijelazu iz 17. u 18. stoljeće neke se obitelji iz Vojnovca sele na sjevernu stranu Kalnika, u mjesto Kapelu, gdje je 1830. i rođen Bartol Sakač. Školovao se u Varaždinu, gimnaziju završava u Rijeci, a između 1854. i 1858. bio je student prava u Pragu. Radi najprije u gradiću Vrhlabi u Češkoj, zatim u Varaždinu i Zagrebu, nakon čega se nastanjuje u Požegi (1863. – 1868.), gdje je bio

86 BOJNIČIĆ, *Der Adel von Kroatien und Slavonien*, str. 173.

87 DOBRONIĆ, *Kalnički plemenitaši*, str. 71.

88 Arhivski fond Ivana i Lazara Somogyja nalazi se u Gradskome muzeju Križevci pod inv. br. 1580.

89 Ili Sokač.

90 U ispravi iz godine 1613. spominje se Matija Vojnovečki aliter Sokač u Vojnovcu. DOBRONIĆ, *Kalnički plemenitaši*, str. 55.

predsjednikom suda. Ponovno se vraća u Zagreb (1868. – 1877.) i radi kao tajnik Banskoga stola te prisjednik Županijskoga suda i zamjenik državnog odvjetnika. Zatim se ponovno seli u Požegu (1877. – 1891.), gdje je postao predsjednikom Kraljevskoga sudbenoga stola. Po povratku u Zagreb godine 1891. imenovan je vijećnikom Banskoga stola, gdje radi do umirovljenja 1897. Umiru sljedeće godine i pokopan je na Mirogoju. Bartol Sakač Vojnovečki bio je pradjed naše poznate povjesničarke Lelje Dobronić.⁹¹

ZAKLJUČAK

Kalničko sitno plemstvo jedno je od najvećih zajednica sitnih plemića na hrvatskome prostoru. Iako okolnosti pod kojima su dobili plemstvo, nisu potpuno jasne i povezuju se s legendom o boravku kralja Bele IV. na Kalniku u doba tatarske provala, nedvojbeno je da su brojne kalničke obitelji u sredini 13. stoljeća dobile plemićke povlastice kao jobagioni utvrde Veliki Kalnik. Tijekom sljedećih nekoliko stoljeća sitni kalnički plemići trudili su se da što češće od raznih vladara i velikaša dobiju potvrđnicu svojih starih plemićkih prava. Kao sitni plemići imali su mogućnost djelatna sudjelovanja u upravljanju prvenstveno Križevačkom, ali i Varaždinskom županijom. Iako je većina njih živjela razmjerno skromno, plemićki im je status omogućivao stjecanje bolje naobrazbe, što će neke od njih dovesti i do vodećih položaja u Hrvatskome Kraljevstvu te važnih vjerskih služba. Među njima su se posebno istaknuli Ožegovići, barun Metel i biskup Mirko, zatim podban Trojedne Kraljevine Ivan Zidarić, zagrebački gradonačelnik Matija Mrazović, pjesnik Antun Nemčić, glazbenik Alberto Ognjan Štriga i mnogi drugi. Povijest kalničkih plemićkih obitelji poznata je tek u manjoj mjeri i ostavlja veoma mnogo prostora za daljnja istraživanja, jer gotovo niti jedna osoba potekla od kalničkih plemića do sada u historiografiji nije dobila pozornost kakvu zaista zaslužuje.

Summary

Bela IVth and the gentry of Kalnik

Keywords: Bela IVth, plum gentry, Veliki Kalnik, Mali Kalnik, Tartars, legend, the Ožegovići, Matija Mrazović, Ivan Zidarić, history of nobility

The gentry of Kalnik is one of the greatest associations of low-rank nobility in Croatia. Although circumstances and terms under which they were given privileges are rather vague and mostly connected with the legend of Bela IVth's stay in Kalnik at the time of Tartar invasion, the fact remains that most Kalnik families were granted privileges as early as the mid 13th century after having bravely defended the fortress Veliki Kalnik. In the centuries to come the gentry of the place struggled to get confirmation for their acquired rights from various rulers and peers. Being gentry, they were able to actively take part in governing the counties of Križevci and Varaždin. A great majority of them lived a humble and modest life, but the gentry status enabled them to get better education eventually taking them to leading positions in the kingdom and church hierarchy. Among those who succeeded were the Ožegović family members, including the Vice-Roy Metel and the bishop Mirko; the deputy Vice-Roy of the Triune Kingdom, Ivan Zidarić; the mayor of Zagreb, Matija Mrazović; Antun Nemčić, well-known poet; Alberto Ognjan Štriga, famous musician and many others. Little is known of these gentry families and therefore it is worth investigating, since so far none of these persons have been paid attention they deserve in historiographic sense.

⁹¹ DOBRONIĆ, *Kalnički plemići*, str. 57. – 66.